

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

בס"ד

לימודי היסטוריה בחמ"ד

מחון פדגוגי

שאלון 29281

מועד קיץ תשע"ח

לשימוש פנימי בלבד.

המסמך לא עבר עריכה לשונית.

מינהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 9100201, טל' 02-5604119, פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

אתר מינהל החמ"ד: <http://www.education.gov.il/hemed>

E mail: bilhaql@education.gov.il

בס"ד

אל: המחנכים להיסטוריה בחמ"ד
מאת: בלהה גליקסברג, מפמ"ר היסטוריה ומפ"א אזרחות בחמ"ד

שלום רב!

אני שמחה לשלוח אליכם את המחווון הפדגוגי על שאלון 29281 שהתקיים במועד הקיץ תשע"ח.

מבנה המחווון הפדגוגי:

- א. הצגת השאלה כפי שהופיעה בבחינת הבררות
- ב. הצגת מטלות השאלה
- ג. הצגת התשובות האפשריות
- ד. סעיף "לתשומת לב" - פרוט הקשיים שהתגלו בתשובות תלמידים
- ה. המלצות למורה - המלצות כיצד לתרגל חומר ומבנה שאלות עם התלמידים

הלמידה מתוך המחווון ככלי-עבודה צריכה להתייחס למספר מישורים:

- *שימוש נכון במילות ההוראה- פיצוח נכון של השאלה
- *שליטה בציר הזמן והמקום המופיע בשאלות הבחינה
- *התמודדות עם מספר מטלות/חלקים בשאלה והקשר ביניהם
- *התמודדות עם שאלות שונות לנושא זהה
- *דיוק בתוכן התשובה בהתאם לתוכן השאלה
- *הנחלת מיומנויות מתחום הדעת לתלמידים

חשוב להזכיר כי כתיבת 'מחווון-תשובות' על ידי המורה כחלק מתהליך חיבור בחינה, לפני שהיא מתקיימת בכיתה, מהווה חלק בלתי נפרד מהרגלי עבודה ונורמות מקצועיות שמומלץ לאמץ במהלך כל השנה. מומלץ לתת לתלמידים את המחווון בזמן חלוקת המבחנים הבדוקים ככלי לשיפור הלמידה עבורם.

מטרות 'מחווון תשובות' הן:

1. לסייע בידי המורים לבדוק אם השאלות בבחינה ברורות דיין, ואם כוונת השאלה הושגה.
2. אמצעי יעיל להגברת מהימנות ההערכה.
3. מאפשר הערכה אחידה לכל בחינות התלמידים.
4. מאפשר לתלמידים לבחון את תשובותיהם מול המחווון וללמוד מהצלחות ומטעויות.

שימו לב !

חשוב להבהיר לתלמידים, כבר בשלבים הראשונים של הלימוד, את משמעות מילות ההוראה השונות הנהוגות במבחנים, וכמובן לתרגל אותן.

תזכורת - פירוש מילות ההוראה המקובלות:

- א. "ציון" - על התלמיד לכתוב במילה או במספר מצומצם של מילים על הנושא/המושג עליו נשאל **בלי לפרט**.
- ב. "הצג" - על התלמיד לפרט את הידוע לו על הנושא/המושג על פי הנלמד בכיתה או על פי הקטע.
כתיבת פרטי התוכן של פעולה או של אירוע לפי הנדרש. **אין צורך להסביר**. לעיתים השימוש בהוראה זו ילווה בציון כמותי של הרכיבים הנדרשים בשאלה. הכימות הוא ציון מספר הרכיבים הנדרשים לתשובה מלאה והוא מבהיר לתלמיד את הנדרש ממנו וכן מנחה את המורה בזמן הערכת התשובה.
- ג. "הסבר" - על התלמיד לכתוב את הידוע לו על הנושא תוך **ביאור** או פירוש הנושא ותוך ניתוח הפעולה, האירוע והשלכותיו. במקרים רבים יש ב"הסבר" **הבהרת קשר** בין מושגים.
- "השווה" - על התלמיד לבדוק את **הדומה והשונה** בין שני פריטים או יותר על פי קריטריונים (תבחינים) ולהסיק מסקנות מן ההשוואה.
- "נמק" (בסס) - על התלמיד **לבסס** דעה או טענה המוצגות בשאלה על סמך עובדות, ציטוטים, נתונים היסטוריים, דוגמאות ועוד.
- "הדגם" - על התלמיד להביא **דוגמה** לביסוס או להבהרה.

חשוב להזכיר ש...

- התשובה במחווך מכילה רק את גרעין התשובה, ואין לראות בה תשובה מלאה. התשובה מאזכרת את הכיוונים האפשריים ויתכן מצב שיש תשובות נוספות שאינן במחווך. תשובה כזו יש לבדוק בספרים ובמקורות מוסמכים כדי לקבלה כתשובה נכונה או כנכונה חלקית. תשובה מלאה היא תשובה שמרחיבה את הרכיבים השונים, מציגה, מסבירה ומקשרת לפריט הנשאל בשאלה, לאירוע או לטקסט בהתאם לנדרש בשאלה.
- התשובות המנוסחות על ידי התלמיד יכולות להיות מנוסחות בדרכים שונות, גם באופן השונה מהנוסח המופיע במחווך. דבר זה אינו פוסל את התשובה אם היא מכילה את כל המטלות הנדרשות בשאלה ותוכנה נכון.
- בתשובה שבה נדרשים כמה רכיבים, אם תלמיד ענה רק על חלק מהם הוא יקבל ציון חלקי בהתאם לטיב התשובה.
- בשאלות שבהן יש כמה מטלות - יש לשים לב אם התלמיד נדרש לקשר בין המטלות מבחינת תוכן. בשאלות אלה התלמיד יידרש למבנה תשובה שיציג את המטלות ויסביר את הקשר ביניהן.
- שאלות בעלות שני חלקים שבהן התשובה לחלק השני נובעת מן התשובה לחלק הראשון הן שאלות משורשרות. במקרה זה אם התשובה בחלק הראשון אינה נכונה, לא ניתן יהיה לקבל את התשובה בחלק השני.
- בשאלות טקסט חזותי יש לשים לב שהתלמיד נדרש לקשר בין הרכיב שבתמונה למסקנה שהסיק ממנה. למשל: אני רואה בתמונה ש... ואני לומד מכך ש...

- בשאלות על קטע מקור מילולי יש לשים לב אם התלמיד נדרש לענות ולהסביר בלשונו או להתבסס על הנאמר בקטע ולצטט ממנו.
 - בשאלות על טקסט מילולי או חזותי לעתים התלמיד נדרש לקשר את המקור לחומר שנלמד בכיתה, ולא להסתפק בידע מניתוח המקור.
 - יש שאלות המתחמות בזמן ומקום ויש לדרוש מהתלמיד להתייחס לזמן והמקום שנדרשו בשאלה, וכן להשתמש במושגים המתאימים להם.
 - יש להרגיל את התלמידים לבדוק כמה מטלות יש בשאלה ולסמן אותם על מנת לא לשכוח לענות על כולן.
 - מחברות הבגרות הנבדקות הן מחברות סרוקות. יש להנחות את התלמידים להקפיד על רווחים, לכתוב בעט חזק, להקפיד על כתב גדול ומרווח וכן לשמור על שוליים בצדי העמודים וכן בראש העמוד ובתחתיתו.
 - אנו ממליצים להרגיל את התלמידים להשתמש בטיוטה לפני כתיבת התשובה, על מנת שהתלמיד יבנה את תשובתו בצורה המקיפה והמסודרת ביותר שבה יבואו לידי ביטוי ידיעותיו. על העמוד (הימני) שמשמש כטיוטה יש למתוח קו אלכסוני.
 - בתהליך פיצוח השאלה - מומלץ להנחות את התלמידים לבדוק בשאלה - האם קיימת מטלה סמויה שלא כתובה במפורש, אך כדי לענות על השאלה על התלמיד לבצע אותה.
- תודה גדולה לצוות הכתיבה – המדריכות נאוה פריד, מלכי איזנבך, אסתר קליין ורחלי שיינר.**

בהצלחה רבה

חלה

פרק ראשון

שאלה 1

האידיאולוגיה של הסוציאליזם התגבשה באירופה בסוף המאה ה-19. **הסבר** מה היה הרקע החברתי-כלכלי שהביא לצמיחתה של אידיאולוגיה זו. **הסבר** מה הציעו שניים מן הזרמים הסוציאליסטיים כדי להתמודד עם המציאות החברתית-כלכלית בתקופה זו (הצעה אחת לכל זרם, סך הכול - שני הסברים).

מטלות השאלה:

הסבר הקשר בין הרקע החברתי-כלכלי בסוף המאה ה-19 באירופה לצמיחת התנועה הסוציאליסטית. **הסבר** כיצד הצעה של זרם סוציאליסטי (שניים) באה לתת פתרון למצב הכלכלי חברתי שנוצר בתקופה.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע: סוציאליזם אוטופי, סוציאליזם דמוקרטי, קומוניזם, השפעות חברתיות-כלכליות של המהפכה התעשייתית, פרולטריון, בורגנות, עיור, תיעוש. **הכרת המושגים ומאפייניהם**: רקע חברתי-כלכלי, אידיאולוגיה. **מיומנויות**: שימוש נכון בפתוח לשאלה **הבנת המושג-רקע לאירוע** חשוב להבהיר לתלמידים את המושג **רקע** למרות שנראה פשוט כל כך, רקע- אירועים שקדמו והובילו לאירוע באופן ישיר. בהצגת הרקע יש להתייחס לשאלות הבאות: מה קרה? מתי התרחש והיכן?

תשובות אפשריות לשאלה:

הסבר מה היה הרקע החברתי-כלכלי שהביא לצמיחתה של אידיאולוגיה זו. המהפכה התעשייתית / העיור, הביאה למעבר מחקלאות לתיעוש שהובילה למצוקה של בני מעמד הפועלים. התפתחות שני מעמדות: הבורגנות /מעמד הגבוה והעשיר, והפרולטריון / מעמד הפועלים / המעמד הנמוך והעני. הפרולטריון שחש מנוצל ע"י הבורגנות ושארף לתיקון מצבו ע"י יצירת חברה צודקת.

הסבר מה הציעו שניים מן הזרמים הסוציאליסטיים כדי להתמודד עם המציאות הזאת

— (הסוציאליזם האוטופי) גישה אחת טענה כי למהפכה התעשייתית יש השפעה שלילית, ולכן על אירופה לחזור להיות חברה חקלאית שהאידיאל שלה הוא החיים בטבע.

— (הסוציאליזם האוטופי) גישה שנייה ניסתה להתמודד עם המצב החברתי-כלכלי הבעייתי באמצעות שיפור תנאי החיים של הפועלים / דאגה לתנאי העסקה הוגנים / הפחתת שעות עבודה / הענקת השכלה לכל אדם / שיפור תנאי הדיוור.

— (הסוציאליזם המהפכני / מרקסיזם / קומוניזם) שינוי המצב באמצעות מהפכה / היפוך הפירמידה החברתית / מלחמת מעמדות / ההתקוממות היא של הפועלים נגד המעמד הבורגני. / שינוי יחסי הכוחות יוביל לשליטת מעמד הפועלים / לחלוקה שוויונית של המשאבים / דיקטטורה של הפרולטריון / אינטרנציונל.

— (סוציאליזם דמוקרטי-חוקתי) בחברה דמוקרטית אפשר לחולל שינויים סוציאליים באמצעות חקיקה / על המדינה להתערב כדי למתן את הבעיות החברתיות. לדוגמה: פיקוח ממשלתי על המשק הכלכלי / על מחירי המוצרים / הלאמת שירותים חיוניים / תשלום מיסים למדינה כדי שהמדינה תוכל לחתור לשוויון / הקמת איגודים מקצועיים שתפקידם הוא מאבק על זכויות הפועלים.

שימו לב:

בשאלה זו, על התלמידים להציג הצעה מעשית של זרם סוציאליסטי- שמהווה פתרון לרקע החברתי כלכלי הבעייתי שהוצג. על כן חייב להיות קשר בין הנכתב בחלק הראשון ובחלק השני של התשובה. תלמידים לא הבינו את המילה 'רקע' ולכן תיארו את הזרם ולא נתנו את הרקע להתפתחותו.

המלצה למורה

שאלה זו התבססה על ידע שהובא במונח. חשוב לארגן לתלמידים את הנכתב במונח על ידי לימוד מקדים ודיון בנושא בכיתה, קודם שמחלקים את המונחים. חשוב לתרגל עם התלמידים מהו רקע, מהי תופעה ומהן תוצאות, וללמד את התלמידים להבחין בהבדלים בדרישות השאלה באמצעות פיצוח השאלה.

שאלה 2

בחר באחת מן התנועות לתיקונים בדת שלמדת עליה: תנועת הרפורמה או התנועה השמרנית. **הצג** את התפיסה של התנועה שבחרת בנוגע לקיום המצוות בעולם המודרני, **והסבר** כיצד תפיסה זו באה לידי ביטוי בשתי פעולות שנקטה תנועה זו. **הצג** את התפיסה של אחד הזרמים האורתודוקסיים שלמדת עליו בנוגע לחיים דתיים בעולם המודרני.

מטלות השאלה:

הצגת התפיסה של התנועה לתיקונים בדת.
הסבר כיצד התפיסה שהוצגה באה לידי ביטוי בשתי פעולות של התנועה שנבחרה.
הצגת תפיסה(רעיון) של זרם אורתודוקסי בהתייחס לחיים דתיים בעולם מודרני.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע: תנועת הרפורמה, התנועה השמרנית, תנועות לתיקונים בדת (מטרות ופעולות), אורתודוקסיה, ניאו-אורתודוקסיה, חסידות, ישיבות ליטא, רבני ארצות האסלאם.
הכרת המושגים ומאפייניהם: ערכים אוניברסליים, רעיון/תפיסה, עולם מודרני.
מיומנויות: הבחנה בין תפיסה/רעיון לבין פעולות המבטאות את הרעיון.

תשובות אפשריות לשאלה:

התנועה הרפורמית או התנועה השמרנית — **הצג** את התפיסה בנוגע לקיום מצוות בעולם המודרני, והסבר **כיצד** תפיסה זו באה לידי ביטוי בשתי פעולות שנקטה התנועה.

הסבר באמצעות שתי פעולות	התפיסה בנוגע לקיום מצוות	
<p>— ביטול הלכות שמבדילות בין ישראל לעמים, כי הן מייצגות תפיסה שאינה מתאימה לעולם המודרני / לערכים אוניברסליים.</p> <p>— אימוץ הברה ספרדית בתפילה, כי ההברה האשכנזית נתפסה כמיושנת.</p> <p>— ליווי תפילה בנגינת עוגב, כדי להתאים לעולם שסביבם.</p> <p>— הקמת "טמפל", כדי להתאים לערכים האסתטיים של החברה שסביבם.</p> <p>— דרשה בענייני מוסר / בגרמנית, כי ראו בדרשה בעברית מנהג מיושן / כדי להתאים לעידן המודרני.</p> <p>— הזזת הבימה לקדמת בית הכנסת לשם ההשתלבות בחברה הנוצרית, כי כך בנויות כנסיות.</p> <p>— הוצאו מן התפילה חלקים שמבטאים זיקה לציון והקרבת קורבנות כי אינם רלוונטיים עוד / כי רצו להשתלב בחברה הכללית.</p> <p>— הותרו מלאכות מסוימות בשבת כי ההלכות נתפסו כמיושנות / טפלות.</p> <p>— ביטול יום טוב שני של גלויות כי נתפס כטפל.</p> <p>— כינוס ועידות של הרבנים שתיקנו תיקונים ואישרו החלטות כדי להתאים לעידן המודרני</p> <p>— הקלות בדיני מילה ואבלות, כדי להתאים לעידן המודרני.</p> <p>— התרת נישואי תערובת כדי להשתלב בחברה</p> <p>— ביטול חובת תפילה בעברית משום שהיא מנהג מיושן.</p>	<p>המצוות משמרות מנהגים מיושנים / מנהגים לא מועילים שיש להשתחרר מהם. /</p> <p>ויתור על מצוות שמפריעות להשתלבות בחברה המודרנית. /</p> <p>התורה היא יצירה אנושית שאפשר לשנות על פי המציאות הרוחנית של הדור (גייגר). /</p> <p>יש מצוות שהן עיקר (מתאימות לערכים אוניברסליים), ויש מצוות שהן טפל ולא מתאימות לעידן המודרני.</p>	<p>התנועה הרפורמית</p>

		התנועה השמרנית
<p>—ייסוד זרם פוזיטיבי — היסטורי כדי לשמר את עיקר המסורת (בניגוד לרפורמים), וגם לערוך תיקונים (בניגוד לאורתודוקסים).</p> <p>—פרנקל מקים בית מדרש לרבנים מודרניים בברסלאו, כדי שתהיה להם הנהגה רוחנית שתבטא את תפיסתם.</p> <p>— המשך שימוש בשפה העברית בתפילה, בגלל החשיבות של שימור המסורת.</p> <p>—מחקר היסטורי של היהדות, כדי לשמר את המסורת.</p> <p>—התנגדו להשמטת הקשר לציון מן התפילה, כדי לשמר את המסורת.</p> <p>—דרשות בגרמנית, כדי לקרב את היהודים בחברה המודרנית למסורת.</p> <p>— הקמת מקהלת גברים בבית כנסת, כדי לקרב יהודים חזרה למסורת.</p>	<p>התנגדה לשינויים שפגעו בשימור המסורת / התרבות / אך התירה תיקונים מתונים בנושאים אחרים, גם אם נגדו את ההלכה. /</p> <p>ראתה צורך בתיקונים בהלכה ובמסורת בהתאם להתפתחות היסטורית. /</p> <p>מקור התורה שבכתב בהתגלות אלוקית, אך את התורה שבעל-פה אפשר לעצב ולשנות על פי אסמכתא בספרות הלכתית ועל פי הסכמת הקהילה.</p>	

הצג את התפיסה של זרם אורתודוקסי בנוגע לחיים דתיים בעולם המודרני

התפיסה:

- אורתודוקסיה / חת"ם סופר: התנגדות נחרצת לכל אימוץ של סממן מודרני / "חדש אסור מן התורה". / הגבהת החומות.
- או-אורתודוקסיה: שילוב בין הצדדים החיוביים שבמודרנה לבין שמירת מצוות מלאה. / תורה עם דרך ארץ.
- חסידות: העלאה על נס את עבודתו התמימה של היהודי הפשוט / התמקדות בחוויה / ברגש ולא בכישרון / שלילת הרציונליזם / הסתגרות מפני תהליכי חילון והשכלה.
- ישיבות ליטא: הסתגרות מפני המודרנה באמצעות דגש על לימוד תלמודי מאתגר שמבוסס על היגיון חריף / חדירה לעומק הסוגיה / הישיבות החדשות, שהיו מנותקות מן הקהילה המקומית, יצרו עולם לימוד מבודד.
- תנועת המוסר: הצורך לשלב לימודי עבודת ה' ועבודה על המידות כחלק מסדר הלימוד בקרב בני ישיבות / בעלי בתים.
- רבני הקהילות בארצות האסלאם: רוב הרבנים קיבלו את השינויים / החידושים שבמודרנה / היו רבנים שהתנגדו לחידושי המודרנה.

שימו לב:

- בשאלה זו, תלמידים הציגו פעולות ללא הסבר התפיסה.
- בשאלה זו, תלמידים לא ענו על כל חלקי השאלה.

המלצה למורה

חשוב להדגיש לתלמידים - כאשר מתבקשים להציג תפיסה ואיך היא באה לידי ביטוי, עליהם להציג את התפיסה וליצור את הקשר ההגיוני לפעולה שמבטאת אותה.
חשוב! לעבוד על פיצוח שאלות כדי שתלמידים לא יפסידו חלקי שאלה.

שאלה 3

תכנית בזל היא המצע של התנועה הציונית, ומבטאת את חזונו של בנימין זאב הרצל. בתוכנית כתוב: "הציונות שואפת להקים בית מולדת לעם ישראל בארץ ישראל, המובטח לפי משפט הכללי".
הצג שתי פעולות של התנועה הציונית עד כינון המנדט הבריטי שנועדו לקיים תכנית זו.
הסבר כיצד הצהרת בלפור, שניתנה לראשי התנועה הציונית בשנת 1917, הגשימה את החזון של הרצל.

מטלות השאלה:

הצגת פעולות של התנועה הציונית בהתייחס לזמן שצוין בשאלה.
הסבר כיצד "הצהרת בלפור" הגשימה את החזון של הרצל.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע: תכנית באזל (תוכן ומהות), הרצל, ציונות מדינית, תנועה ציונית (מהות ופעולות), הצהרת בלפור (מטרות והישגים), כינון המנדט הבריטי.

הכרת המושגים:

מצע התנועה, חזון,

מיומנויות:

שימוש נכון בפתיח לשאלה. בשאלה שיש בה פתיח- חשוב ללמד את התלמידים לקרוא אותו ולשאוב ממנו מידע. זהו חלק חשוב בפיצוח נכון של שאלה. בשאלה זו הפתיח מספר לקורא על תכנית באזל - תוכן ומהות ועל הצהרת בלפור- המגשימה את החזון שהוצג בתכנית באזל.
שאלת ציר זמן בשאלה מצוין תיאור הזמן: "עד כינון המנדט הבריטי", זהו ציון זמן המתאר תקופה (של ראשית הישוב בארץ - **קודם** התחלת בניית הישוב בדרך למדינה), אין ציפיה מהתלמיד לזכור שנים, אלא לדעת להתייחס לציון זמן, לפני, בזמן, אחרי.
(לדוגמא: ישוב ישן, ישוב חדש, לפני המלחמה, לאחר המלחמה, לפני הקמת המנדט).
הבחנה בין חזון, מטרות לפעולות מעשיות.

תשובות אפשריות לשאלה:**הצג פעולות של התנועה הציונית שנועדו לקדם תוכנית זו**

- פעולה להשגת רישיון מצד האומות (צ'ארטר) להקמת מדינה ריבונית יהודית בארץ-ישראל.
- רכישת אדמות בארץ-ישראל.
- גיוס כספים להתיישבות בארץ.
- ארגון תכניות התיישבות בארץ ישראל.
- כינוס קונגרסים מדי שנה בשנה.

- הקמת מוסדות התנועה (ההסתדרות הציונית, הוועד הפועל, אוצר ההתיישבות, קק"ל ועוד), אשר היוו בסיס למדינת ישראל.
- הקמת ההסתדרות הציונית העולמית, שכללה את כל האגודות הציוניות.
- הקמת הקונגרס הציוני — המוסד העליון שמייצג את נציגי האומה היהודית.
- הקמת הוועד הפועל הציוני שאחראי לביצוע החלטות הקונגרס.
- הקמת קרן היסוד שמספקת אמצעי מימון לעלייה ולהתיישבות.
- הקמת אוצר התיישבות היהודים — גוף כספי שאחראי לפעילות מדינית-כלכלית של ההסתדרות הציונית.
- הקמת במק אנגלו-פלשתינה, המוסד הכספי של ההסתדרות הציונית.
- הקמת קרן קימת לישראל, שרכשה אדמות בארץ ישראל והפכה אותן לאדמות לאום.
- הקמת המשרד הארץ-ישראלי שייצג את ההסתדרות הציונית בארץ-ישראל.
- הקמת חברת הכשרת היישוב שהייתה אחראית לרכישת קרקעות.
- עיצוב סמלים לתנועה הציונית.
- שקילת השקל הציוני.

הסבר כיצד הצהרת בלפור הגשימה את החזון

- הצהרת בלפור הבטיחה שהממלכה הבריטית תראה בעין יפה הקמת בית לאומי ליהודים בארץ-ישראל.
- ההצהרה מהווה מתן לגיטימציה בין-לאומית (משפט הכלל) לרעיונות של הרצל / למצע של הקונגרס.
- לראשונה בתולדות הציונות הסכימה מעצמה לפרוש חסות על מימוש הרעיון הציוני.
- בעקבות ההצהרה קיוו המנסחים שהאוכלוסייה היהודית בארץ-ישראל תגדל ויתפתחו בה תשתיות שיאפשרו להקים בעתיד מדינה עצמאית.
- היה במסמך זה ציון דרך חשוב ביחס של מדינות העולם לתנועה הציונית / לציונות.
- הצהרת בלפור הובילה להגברת העלייה, ובכך שימשה תשתית להקמת בית לאומי.

שימו לב:

- בשאלה זו, תלמידים כתבו חזון, מטרות ולא פעולות.
- תלמידים כתבו על קונגרס באזל ולא פעולות שנעשו כדי ליישם את החלטות הקונגרס.
- תלמידים כתבו על הצהרת בלפור כמי שהבטיחה הקמת מדינה ולא הקמת בית לאומי.
- תלמידים לא הבחינו בין פעולות של התנועה הציונית, לבין פעולות של חיבת ציון (כמו עליה ראשונה).

המלצה למורה

- לעבוד על מיומנות ציר זמן. מומלץ להתייחס לתקופות ולא לשנים, דבר שיקל על התלמידים על הבנת התהליך ברצף הזמן.
- לעבוד עם התלמידים על הבחנה בין חזון לפעולות.
- לעבוד עם התלמידים על שימוש נכון בפתוח לשאלה כמקור ידע, (מה השאלה אומרת? מה היא מבקשת?)

שאלה 4

בציבור הדתי היו שתמכו בתנועה הציונית והיו שהתנגדו לה.
ציין שתי קבוצות דתיות שאחת מהן תמכה בתנועה הציונית והאחרת התנגדה לתנועה הציונית.
הצג שני נימוקים לעמדה של כל אחת מן הקבוצות שציינת (סך הכול-ארבעה נימוקים)

מטלות השאלה:

ציין שתי קבוצות דתיות, אחת שתמכה בציונות ואחת שהתנגדה לציונות.
הצגת שני נימוקים לעמדה התומכת בתנועה הציונית.
הצגת שני נימוקים לעמדה המתנגדת לתנועה הציונית.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע/הכרת המושגים: הציונות הדתית/ המזרחי, התנועה הציונית, אגודת ישראל, קבוצות אורתודוקסיות אחרות שהתנגדו לציונות.

מיומנויות: שימוש נכון בפתוח לשאלה.

בשאלה שיש בה פתיח- חשוב ללמד את התלמידים לקרוא אותו ולשאוב ממנו מידע. זהו חלק חשוב בפיצוח נכון של שאלה. בשאלה זו הפתיח מספר לקורא על מציאות של תמיכה והתנגדות לציונות.

תשובות אפשריות לשאלה:

ציין שתי קבוצות דתיות שאחת מהן התנגדה לתנועה הציונית והאחרת תמכה בה, והצג שני נימוקים של כל

אחת מהן

המזרחי (תומכים בתנועה הציונית):

- הרב ריינס / המזרחי, ראו בתנועה הציונית אמצעי הכרחי להצלת יהודים מפני התבוללות/אנטישמיות.
- התמיכה בציונות אינה סותרת את האמונה בתורת ישראל, אלא היא חלק ממנה.
- חשוב לתרום לאווירה הדתית בתנועה הציונית.
- חשוב למנוע פגיעה אפשרית בדת.
- קשר טכני / תכליתי, לשם השגת מטרה משותפת של העם היהודי.
- התנועה הציונית מאפשרת לקים את מצוות ישוב הארץ.
- התנועה הציונית היא חלק מתהליך הגאולה.
- אחדות בעם ישראל כערך עליון / שיתוף פעולה בעם ישראל כערך עליון.

חרדים / אורתודוקסים (ממשיכי דרכו של החתם סופר) / אגודת ישראל / חסידים ומתנגדים ממזרח אירופה/ נאו-אורתודוקסים מגרמניה / רבנים ליברליים (מתנגדים לתנועה הציונית).
 חשש מהתגברות כוחה של הציונות הרוחנית שהתמקדה ביהדות כתרבות לאומית חילונית, ונתפסה כאיום על הדת.

- יש בתנועה הציונית דחיקת הקץ / מרידה באומות העולם / הפרת שלוש השבועות.
- הציונות עלולה להביא להתבוללות מכיוון שהיא כמו דת חדשה שנלחמת בערכי התורה.
- בציונות יש יסודות משיחיים.
- הציונות נוגדת את האמונה שהגאולה תבוא בדרך נס.

- היהודים אינם מסוגלים להתמודד עם אומות העולם במישור הפוליטי משום שהם חלשים מדי ואינם מנוסים.
- הציונות היא המשך לרפורמה.
- החזרה לארץ-ישראל תביא להתרופפות בקיום המצוות.
- אין לשתף פעולה עם יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות.
- יש קשר בין הציונות ובין התגברות האנטישמיות.
- הייעוד של העם היהודי הוא להיות אור לגויים (ניאו-אורתודוקסים / רבנים ליברלים).

שימו לב:

בשאלה זו, תלמידים החליפו בין הניאו-אורתודוקסיה למזרחי וראו בה תומכת בציונות. היו תלמידים שלא עשו הבחנה בין זרמים בציונות לזרמים ביהדות. תלמידים כתבו על המזרחי והפועל המזרחי.

המלצה למורה

חשוב מאוד שמורה ילמד סיפור שלם וייתן לתלמידים הקשר בין נושאים שונים. חשוב מאוד לתרגל ציר זמן עם התלמידים.

שאלה 5

אנשי העלייה הראשונה ראו ביישוב הישן חברה מיושנת, ולא מתחדשת. **הצג שני** מאפיינים של היישוב הישן שעליהם התבססה ביקורת זו. **הצג שתי** תמורות (שינויים) שחלו ביישוב הישן הסותרות את הביקורת של אנשי העלייה הראשונה.

מטלות השאלה:

הצגת שני מאפיינים של היישוב הישן המבטאים את הביקורת שהוצגה בפתח לשאלה. הצגת שני שינויים שחלו ביישוב הישן וסותרים את הביקורת הנ"ל.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע: ישוב ישן, עליה ראשונה, ישוב חדש

הכרת המושגים: מאפיינים, תמורות

מיומנויות: שימוש נכון בפתח לשאלה

בשאלה שיש בה פתיח- חשוב ללמד את התלמידים לקרוא אותו ולשאוב ממנו מידע. זהו חלק חשוב בפיצוח נכון של שאלה. בשאלה זו הפתיח מספר לקורא על ביקורת שנשמעה מצד היישוב החדש כלפי היישוב הישן, (הפתיח מכניס אותנו לשאלה האמנם "יישוב ישן" היה מיושן?)

תשובות אפשריות לשאלה:

הצג מאפיינים של היישוב הישן שעליהם התבססה ביקורת זו

— שמירה על אורח חיים דתי.

— לימוד תורה.

— תלות בכספי החלוקה.

— התנגדות ללימודי מקצועות / השכלה כללית.

— לא עבדו עבודת כפיים / עבודה יצרנית.

— התיישבות בעיקר בארבע ערי הקודש / התיישבות כמניע דתי.

— חלוקה על פי ארצות המוצא שבאו מהן.

— התנגדות לחידוש השפה העברית.

הצגת המורות שחלו ביישוב הישן שסותרות את הביקורת

— (התיישבות) היציאה מחומות ירושלים העתיקה.

— (כלכלה) מונטיפיורי פעל כדי שאנשי היישוב הישן יעבדו בעבודות יצרניות. / ייסד בית אריגה/ בית ספר ללימוד מלאכה לבנות בירושלים/ הקמת טחנת הקמח במשכנות שאננים.

— (חקלאות) ניסיונות להתיישבות חקלאית: ניסיון להשתחרר מן התלות בכספי החלוקה. / בין היוזמות

החקלאיות: גיא אוני (ראש פינה) ב-1878 / פתח תקוה ב-1878 / מוצא ב-1860. (הניסיונות לא

צלחו, אך הם משקפים רצון של חלק מבני היישוב הישן לשנות את אורחות חייהם).

— (חינוך) הקמת בתי ספר המשלבים לימודי קודש וחול / הקמת בית ספר לחקלאות "מקווה ישראלי".

— (תקשורת) התפתחות עיתונות יהודית.

— (בריאות) הקמת שני בתי חולים חדשים.

שימו לב:

שאלה זו מבוססת על המונח ישוב ישן, שימו לב להערה קודמת בנושא בשאלה מס' 1.

פיצוח נכון של השאלה נותן לתלמידים את המידע: היו שינויים בישוב הישן הסותרים את הביקורת. במילים אחרות הייתה התחדשות גם בקרב אנשי הישוב הישן.

המלצה למורה

לעבוד נכון עם המונח בהתאם להמלצות, ולהגיע עם התלמיד בעזרת פיצוח נכון לכל המידע שהשאלה נותנת ומבקשת.

שאלה 6

האכזבה של הערבים מן המדיניות של בריטניה בארץ ישראל במהלך שנות השלושים הביאה לפרוץ מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט. גם היהודים התאכזבו מן המדיניות של בריטניה בתקופה זו.

הסבר סיבה אחת לאכזבה של הערבים וסיבה אחת לאכזבה של היהודים מן המדיניות של בריטניה, מראשית שנות השלושים ועד פרוץ המאורעות (סך הכול-שתי סיבות).

הצג שתי תגובות של השלטון הבריטי למאורעות תרצ"ו-תרצ"ט, תגובה אחת במישור ה**צבאי** ותגובה אחת במישור ה**מדיני**.

מטלות השאלה:

ה**סבר** סיבה לאכזבת הערבים ממדיניות בריטניה בשנות ה-30 המוקדמות.

ה**סבר** סיבה לאכזבת היהודים ממדיניות בריטניה בשנות ה-30 המוקדמות.

ה**צגת** תגובה צבאית של הבריטים למאורעות תרצ"ו-תרצ"ט.

ה**צגת** תגובה מדינית של הבריטים למאורעות תרצ"ו-תרצ"ט.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע: הצהרת בלפור, מנדט בריטי, אגרת מקדונלד, ספר לבן שני, עליה חמישית, מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט [1936-1939], המרד הערבי, תגובה צבאית למאורעות, ועדת פיל, פרסום ספר לבן שלישי.

הכרת המושגים: מדיניות, ראשית שנות ה-30, תגובה במישור צבאי, תגובה במישור מדיני.

מיומנויות: שימוש נכון בפתוח לשאלה

בשאלה שיש בה פתוח- חשוב ללמד את התלמידים לקרוא אותו ולשאוב ממנו מידע. זהו חלק חשוב בפיצוח נכון של שאלה. בשאלה זו מתוך קריאת הפתוח מובן שהשאלה מתייחסת לגורמים לפרוץ המאורעות, כיון שההתייחסות היא לאירועים שקדמו לתרצ"ו-תרצ"ט.

מיומנות העמדת אירועים היסטוריים בציר זמן

חשוב להעמיד לפני התלמיד בציר הזמן אירוע כחלק מתהליך, מה היה לפניו (גורמים, רקע) ומה היה לאחריו (תוצאות, השלכות).

בשאלה זו ציון זמן- 'ראשית שנות ה-30', על התלמיד לדעת לתרגם זאת (אחרי פרעות תרפ"ט, פרסום ספר לבן שני, התחלת עליה חמישית, לפני פרעות תרצ"ו-תרצ"ט). ברגע שיכתוב לפניו את האירועים בטיוטה, יקל עליו לענות על השאלה.

הבחנה בין המונח צבאי למונח מדיני- שימוש נכון במילות תחום-הדעת.

תשובות אפשריות לשאלה:**הסבר סיבה לאכזבה של הערבים מן המדיניות של בריטניה**

— מינוי נציב חדש, שאהד את הרעיון הציוני לעומת הנציבים הקודמים (ארתור ווקופ, 1931).

— דחיית ההצעה להקים מועצה מחוקקת בארץ-ישראל, שהייתה אמורה להיות בעלת רוב ערבי, בעקבות לחצים של התנועה הציונית.

— איגרת מקדונלד (1931), שבה חזרו בהם הבריטים ממדיניות הספר הלבן השני / מההגבלות על היהודים.

— הבריטים אפשרו עלייה יהודית במהלך שנות השלושים, שהגדילה את האוכלוסייה היהודית.

— הבריטים אפשרו רכישת קרקעות במהלך שנות השלושים, והדבר הוביל לחשש מהשתלטות יהודית.

הסבר סיבה לאכזבה של היהודים מן המדיניות של בריטניה

— מסקנות ועדת שו (1930), שגילו הבנה לאיבת הערבים לציונות / קריאה להפסיק עלייה יהודית ורכישת קרקעות.

— פרסום הספר הלבן השני (1930) של פאספילד, שהגביל את העלייה בהתאם לכושר הקליטה הכלכלי של כלל האוכלוסייה בארץ-ישראל.

— נסיגה ממדיניות הבריטים כפי שנוסחה בהצהרת בלפור, שבאה לידי ביטוי בפרסום הספר הלבן השני (1930).

הצג תגובה של הבריטים במישור הצבאי

— נקיטת "יד ברזל": הזרמת כוחות רבים לארץ / מעצרים / הטלת עוצר / הוצאות להורג.

— גירוש מנהיגים ערבים / חאג' אמין אל חוסיני.

— הקמת כוחות לגאליים / הנוטרים / פלוגות הלילה.

הצג תגובה של הבריטים במישור המדיני

— הקמת ועדת פיל (1937), שהציעה לחלק את הארץ לשתי מדינות / קבעה כי עד לביצוע החלוקה יש להקפיד כמעט לחלוטין את הקמת הבית הלאומי היהודי.
 — פרסום הספר הלבן השלישי (1939): שקרא להקמת מדינה דו-לאומית עם רוב ערבי.
 — הגבלת העלייה ל-75,000 איש בחמש שנים, והתנייתה לאחר מכן בהסכמת הערבים.
 — הגבלות חמורות על רכישת אדמות.

שימו לב:

השאלה מתייחסת לאכזבת הערבים-מצב מובן לתלמידים, אך מפתיעה כאשר מבקשת להבין את אכזבת היהודים (באותה תקופה). חשוב להבהיר לתלמידים כי לכל מצב בהיסטוריה יש היבטים חיוביים ושליילים. ההיסטוריה אינה שחור ולבן. כאשר ישנם דברים חיוביים, עדיין יכולים בו זמנית להיות גם דברים מאכזבים וההיפך.
 בשאלה זו, תלמידים התייחסו לאכזבה של היהודים מפרסום הספר הלבן השלישי/ כעס על הצעת החלוקה-ציוני אירועים לא מתאימים מבחינת ציר הזמן.
 כנ"ל לגבי דוגמא במישור המדיני- תלמידים ציינו את העברת שאלת ארץ ישראל לאו"ם. ציון זמן שגוי.

המלצה למורה

מומלץ למורה להעמיד לפני התלמידים במקביל ציר זמן סינכרוני, על פי ה"שחקנים" המרכזיים ב"סיפור": יהודים, ערבים ובריטים.
 לגבי כל אחד מהם לבדוק מהו התהליך/השינוי שהם עוברים מתחילת המנדט ועד פרוץ מלחמת העולם השנייה. כל ציר זמן הוא סיפור בפני עצמו וההעמדה המקבילה שלהם מאפשרת להבין את הרצף כולו על רכיביו.
לדוגמא: מדיניות בריטניה משנת 1917 (הצהרת בלפור) ועד שנת 1939 (פרסום ספר לבן שלישי) - מה קורה בהתחלה, באמצע ובסיומו של הסיפור. העמדה נכונה של האירועים תחבר את התלמיד להבנת התהליך, כניסה לעיניו של האחר, והסקת מסקנות היסטוריות מאספקטים שונים של האירוע.

פרק שני

שאלה 7

נאציזם

בנספח לשאלה 7 מוצגת כרזה שפרסמו הנאצים בזמן הפלישה של גרמניה לברית המועצות הקומוניסטית (בולשביקית) במלחמת העולם השנייה.

א. הצג עיקרון אחד של האידיאולוגיה הנאצית, שבא לידי ביטוי בכרזה. הסבר על פי שני רכיבים מן הכרזה כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בכרזה.

ב. ציין קרב אחד במלחמת העולם השנייה שסימן נקודת מפנה בלחימה נגד הגרמנים (משנת 1942 ואילך), והסבר מדוע קרב זה נחשב לנקודת מפנה במלחמה.

מטלות השאלה

סעיף א' - הצגת עיקרון של האידיאולוגיה הנאצית

הסבר העיקרון על פי פריטים [רכיבים] של הכרזה.

סעיף ב' - ציין שם של קרב שהיווה מפנה במלחמה נגד הגרמנים משנת 1942.

הסבר הסיבה מדוע קרב זה מהווה מפנה בלחימה נגד הגרמנים.

מה נדרש מהתלמיד?

סעיף א' :

ידע - עקרונות של האידיאולוגיה הנאצית .

מיומנויות -

הכרת המונח 'עיקרון' וכיצד מבטאים אותו בניסוח תשובה.

הבנת התמונה כולה ומה הרכיבים הבודדים מבטאים, כולל המסר של הצבעים.

היכולת לקשר בין אחד העקרונות לבין המוצג בתמונה וכן לערוך את הניגודיות בין שני חלקי התמונה - החלק של הגזע הארי/ הנאציזם לעומת החלק של הבולשביזם.

סעיף ב' :

ידע - הכרת ציר הזמן של המלחמה והקרבות העיקריים וכן את מטרותיו ותוצאותיו של כל קרב.

הכרת מהלך מלחמת העולם השנייה.

הבנה - יכולת הסבר הסיבה מדוע הקרב שבחר הוא נקודת מפנה.

תשובות אפשריות לשאלה:

סעיף א- עיקרון עליונות תורת הגזע

עיקרון שלילת הבולשביזם

עיקרון מרחב המחיה

על התלמיד להסביר בקצרה את העיקרון שבחר:

העיקרון	הסבר ע"פ הרכיבים
תורת הגזע / עליונות הגזע הארי	-מראה ורקע הדמויות של הגזע הארי - מואר, זוהר ומאושר, בריא וחזק. לעומת הבולשביקים שנראים בחושך רזים ומעונים. -פניהם של היהודים מזכירים את הגזע השפל. חסרי משפחה לעומת אם ובנה /בתה .
שלילת הבולשביזם	-הצגת המראה היפה של הגזע הארי, המילה ניצחון מסמלת את היכולות של הגזע הארי . לעומת הכיעור והחושך שהבולשביזם מביא אתו . -הגזע הארי חייב לנצח כי הוא מביא את האור. אם לא הבולשביזם יביא חושך ושפלות לאנושות כמו שמופיעה בתמונה . -הבולשביזם מבטא את היהדות. הדמויות בתמונה מייצגות יהודים /גזע נחות מעורר סלידה. -הדמויות המייצגות את הבולשביזם מכוערות ונראות מיוסרות וסובלות לעומת הדמויות האריות המאושרות.
מרחב מחיה	להשתלט על הבולשביזם במזרח, שמיוצג באמצעות הדמויות הכהות / המסכנות. יש להשתלט על הבולשביזם במזרח, שמיוצג באמצעות היהודי הנבל/המפחיד. מרחב המחיה של הגזע הארי מיוצג באמצעות דמויות מאושרות / בריאות. על פי הכותרת אם לא יושג ניצחון אז הבולשביזם ישלוט.

סעיף ב'

הקרב	ההסבר למפנה
קרב אל עלמיין	החל שחרור צפון אפריקה מהכוחות הגרמניים.
קרב סטלינגרד	הרוסים הדפו את הגרמנים והחלו בשחרורה של בריה"מ מהפולש הגרמני.
הפלישה לנורמנדי	בקיץ 1944 החלו בנות הברית את הפלישה לנורמנדי בחופי צרפת מצפון ומשם התקדמו לשחרורה של צרפת, מרכז ומערב אירופה.

שימו לב !

בסעיף א' :

* התלמידים יכולים לכתוב את ההסבר על פי רכיבים נוספים וזה תקין. יש לוודא אם קישרו אותם לעיקרון של האידיאולוגיה הנאצית **שהציגו**.

* התלמידים צריכים להקפיד לתת את ההסבר מתוך רכיבי התמונה לעיקרון שהציגו במטלה הראשונה של השאלה.

* התלמיד לא חייב להתייחס לניגודיות בין שני חלקי התמונה, אבל חייב לתת בתשובתו **שני רכיבים שונים** מהכרזה כדי להסביר כיצד העיקרון שהציג בתחילת התשובה מתבטא בכרזה.

בסעיף ב' :

* התלמידים צריכים להקפיד לתת שם של קרב שהתחולל אחרי 1942.

* התלמידים לא נדרשו לפרט על הקרב ולא נדרשו לכתוב את תאריך התרחשותו, אלא לתת הסבר מדוע הוא נקודת מפנה במלחמה.

תלמידים טעו בציון הקרב וכתבו : מבצע ברברוסה או הקרב בפרל הרבור, שלא תואמים את התאריך וגם את תוכן השאלה - "מפנה בלחימה נגד הגרמנים" ולא מפנה במלחמה בכלל.

בשני הסעיפים נדרשו התלמידים להסבר –יש תלמידים שכתבתם דלה, והם אינם מגיעים לרמת הסבר כנדרש בשאלה.

המלצות למורה:**סעיף א'**

א. לתרגל הסתכלות כללית על הטקסט החזותי ומה הוא מביע לפני ההתייחסות למטלות השאלה.

ב. לתרגל ניתוח מקור חזותי בהיבט של יצירת הקשר בין הצגת הרכיבים מהטקסט לבין המטלה הנדרשת בשאלה.

ג. להדגיש לתלמיד שכאשר הוא נדרש להתייחס למספר רכיבים עליו להקפיד לתת רכיבים **שונים**.

ד. לתרגל כתיבה ברמת 'הסבר'.

סעיף ב'

א. לתרגל שאלות עם תאריכים ולהקפיד שהתלמידים יענו בהתאם לתאריכים /ציר הזמן.

ב. לתרגל במהלך הלמידה את ציר הזמן של האירועים ואת ציר הזמן הפנימי של כל אירוע.

ג. לתרגל כתיבה ברמת "הסבר".

שאלה 8

- העלייה הגדולה לאחר קום המדינה
- א. בעשור הראשון להקמתה, עלו למדינת ישראל יהודים רבים מרחבי העולם. הצג גורם אחד לעלייה הגדולה מארצות האסלאם, וגורם אחר לעלייה הגדולה מארצות אירופה בתקופה זו (סך הכול — שני גורמים).
- ב. בנספח לשאלה 8 מוצגת כרזה. כרזה זו פורסמה כדי לקדם את מדיניות כור ההיתוך. הצג את מדיניות כור ההיתוך. ציין מהו המסר של הכרזה, והסבר על פי שני רכיבים מן הכרזה כיצד המסר שצינת בא לידי ביטוי בכרזה.

מטלות השאלה :

סעיף א :

הצגת שני גורמים שונים לעליה מארצות האסלאם ולעליה מארצות אירופה בעשור הראשון למדינה .

סעיף ב :

הצגת מדיניות כור ההיתוך .

צינון המסר של הכרזה [אין צורך בהסבר].

לקשר על ידי הסבר בין המסר שציין לבין שני רכיבים מהכרזה.

מה נדרש מהתלמיד ?

סעיף א'

ידע - מה הם גורמי העליות השונות בעשור הראשון להקמת המדינה.

סעיף ב'

ידע - הצגת מדיניות כור ההיתוך.

מיומנויות- ניתוח כרזה על ידי מציאת המסר בה וקישור/הוכחת המסר על ידי רכיבים מהכרזה.

תשובות אפשריות:

א. גורמים לעליה מארצות האסלאם :

--התערעורת הביטחון האישי של היהודים / פרעות / התנכלויות.

--סיום השלטון הצרפתי במרוקו.

גורמים לעליה מאירופה :

-לאחר השואה, שאפו רבים מן היהודים לעזוב את אירופה ולעלות לארץ-ישראל / חיכו לעלות לארץ-

ישראל, דבר שהשלטון הבריטי מנע מהם לפני הקמת המדינה

-תנאים קשים במחנות העקורים.

-חוסר רצון/יכולת לחזור לארצות המוצא.

-רומניה אפשרה באופן זמני ליהודים לעלות לארץ-ישראל.

-הדיכוי הסובייטי במדינות מזרח אירופה.

-האנטישמיות בפולין.

ב. מדיניות כור ההיתוך :

עיצוב העולים לתבנית אחת / זהה, של "דמות הצבר" / חלוץ / עובד אדמה / מיישב את הארץ / לוחם / מוכן להקריב את צרכיו האישיים למען המולדת / דובר עברית / חילוני / מנוכר למסורת היהודית / סוציאליסט.

המסר

צריך לדבר בעברית / יש להימנע מלתקשר בשפות אחרות שאינן עברית / חשיבות השפה העברית.

הסבר המסר על פי הרכיבים/ ביטוי המסר ברכיבי הכרזה

—כתיבת העברית באותיות גדולות, לעומת השפות האחרות שכתובות באותיות קטנות, מדגישה את המסר של חשיבות השפה העברית.

—השלט של עברית פונה קדימה, ואילו השלטים של שפות אירופה פונים לאחור, וזה מדגיש את המשמעות החיובית של העברית.

—הצד בו כתוב בעברית מואר/צבעוני / מחובר לנופי הארץ, וזה מדגיש את החשיבות של השפה העברית.

—הצד בו כתובות השפות האחרות חשוך / שחור-לבן / יש גדר תיל ברקע, וזה מצביע על השליליות שבשפות הגלות.

שימו לב !

סעיף א' - הדרישה היא 'הצג', לכן חשוב שהתלמידים יציגו בקצרה את הגורמים שכתבו. הגורמים צריכים להיות שונים [בשאלה כתוב **אחר**] למרות שיש גורמים זהים לעליות משני האזורים.

סעיף ב' - התלמיד חייב להכיר את המונח "כור ההיתוך" ומשמעותו. היו תלמידים שהתייחסו לקליטת העלייה באותן שנים באופן כללי.

המסר של הכרזה הוא חשיבות השפה העברית. היו תלמידים שקישרו אותה לעליה לארץ ולחשיבותה של ארץ ישראל לעומת ארצות הגולה. יש להבהיר לתלמידים שבשאלת מקור חזותי, חלק מהשאלות מתייחסות לנושא/להקשר הרחב של נושא הכרזה ולא כל השאלות מתייחסות רק לרכיבי הכרזה.

המלצות למורה

סעיף א' :

לתרגל הבחנה בין אירועים מקבילים באותה תקופה, כמו : עליה מארצות שונות, מלחמה בחזיתות שונות .

סעיף ב' :

תרגול מסר שניתן ללמוד מתמונה/כרזה באופן כללי ולא רק מרכיבים בודדים.

תרגול שאלות רקע לנושא הכרזה/תמונה לעומת שאלות ישירות המתייחסות לתמונה/כרזה עצמה.

פרק שלישי

שאלה 9

הצג שתי דרכים שסייעו לנאצים לבסס את שליטתם בגרמניה במהלך שנות השלושים.
הצג שני צעדים שנקטו הנאצים נגד היהודים בגרמניה בתקופה זו.

מטלות השאלה:

הצגת שתי דרכים שסייעו לנאצים לבסס את שלטונם בגרמניה במהלך שנות ה-30.
הצגת שני צעדים שנקטו הנאצים כלפי יהודי גרמניה בתקופה זו.

מה נדרש מהתלמיד?

ידע אודות עליית המפלגה הנאצית לשלטון והתבססותה בגרמניה.
ידע על על הצעדים כלפי היהודים בשנות ה-30 בגרמניה.
מיומנות: ציר זמן- לדעת לזהות פעולות רלוונטיות רק לשנות ה-30.
 שליטה במפה- הצגת פעולות הרלוונטיות לגרמניה בלבד.
 הבחנה בין היסטוריה כללית להיסטוריה יהודית - התלמיד נדרש להבחין בין פעולות כלפי היהודים לפעולות כלפי האוכלוסייה המקומית.

תשובות אפשריות לשאלה:

הצג דרכים שסייעו לנאצים לבסס את שליטתם בגרמניה במהלך שנות השלושים [שתי דרכים]
 - (החוק להגנת אחדות המפלגה והרייך, מאי 1933) נאסרה כל פעילות של מפלגה אחרת מלבד המפלגה הנאצית.
 - קיום בחירות מחדשות לרייכסטאג (נובמבר 1933), שבהן השתתפה רק המפלגה הנאצית. הנאצים זכו בכל המושבים ברייכסטאג.
 - (אחדות המפלגה והמדינה דצמבר 1933) נקבע כי מנהיג המפלגה הוא מנהיג המדינה ואין כל סמכות אחרת מלבדו.
 - (תהליך ההאחדה) שורה של פעולות שבסופן נוצרה זהות מוחלטת בין המדינה הגרמנית ובין המפלגה הנאצית / נאציפיקציה של כל מוסדות המדינה / הרשויות המקומיות / הפרלמנט / האוניברסיטאות / הכנסייה / האיגודים המקצועיים / הפקידות / המשטרה.
 - פולחן אישיות סביב היטלר.
 - שימוש בטרור / הקמת מחנה הריכוז דכאו למתנגדי משטר / הקמת הגסטאפו שעודד הלשנות.
 - "ליל הסכינים הארוכות" (יוני 1934), שבמהלכו חוסל האס-איי על ידי האס-אס. מתקפה זו הבהירה כי כל התנגדות להיטלר תחוסל באכזריות.
 - שימוש בחינוך/תנועות נוער, שיועדו בראש ובראשונה לחנך לאידאולוגיה נאצית.
 - שימוש בתעמולה שנועדה להפיץ את האידאולוגיה הנאצית.
 - העברת כל הסמכויות הכלכליות לידי הממשלה / סגירת האיגודים המקצועיים / פתיחת ארגון גג שנקרא חזית העבודה הגרמנית. כל העובדים חויבו להשתייך לארגון מטעם המדינה ובאספות הוסברה האידאולוגיה הנאצית.

הכנת המשק והצבא הגרמני לקראת המלחמה (1936). לשם כך פעלו הנאצים כדי להגיע לעצמאות כלכלית מוחלטת של גרמניה.
 נאציפיקציה של הצבא (1934). כל נושאי הנשק הוכפפו להיטלר עצמו.
 הקמת לשכת הרייך לתרבות.
 תכנית 4 שנים, כדי לשקם את כלכלת גרמניה.

הצג צעדים שנקטו הנאצים נגד היהודים בתקופה זו.

- תעמולה אנטישמית גזעית נגד היהודים.
- חרם כלכלי ב-1 באפריל 1933.
- חוק החזרת הפקידות המקצועית על כנה.
- שריפת הספרים (מאי 1933)
- הוצאת תלמידים יהודים מבתי הספר.
- חוקי נירנברג (1935): ביטול אזרחותם של יהודי גרמניה / איסור נישואים מעורבים בין יהודים לארים.
- עידוד הגירה.
- אריזציה: נישול היהודים מרכושם.
- בידוד חברתי של היהודים: הדרת יהודים מתיאטרון/בתי קפה/גנים ציבוריים.
- גירוש זבונשין / גירוש יהודים בעלי אזרחות פולנית אל מעבר לגבול הפולני (1938).
- שליחת אלפי יהודים למחנות ריכוז מיד אחרי ליל הבדולח, בגלל יהדותם.
- איסור השחיטה.
- ליל הבדולח (1938): החרבת בתי כנסת בגרמניה (רצח 91 יהודים).
- חיוב בהוספת שמות יהודים לכל יהודי.
- סימון דרכונים יהודים באות J.

שימו לב:

תלמידים התבקשו להתייחס בחלק הראשון של השאלה להיסטוריה כללית. היו תלמידים שהתייחסו רק להיסטוריה יהודית.
 היו תלמידים שכתבו על צעדים נגד היהודים לא משנות ה-30 אלא אחרי שהתחילה מלחמת העולם השנייה, ולא בהכרח התייחסו לגרמניה.

המלצות למורה

חשוב לעבוד עם התלמידים על ציר הזמן.
 להדגיש את הקשר בין היסטוריה כללית להיסטוריה יהודית.
 לחדד את השוני במדיניות הגרמנית כלפי יהודי גרמניה לעומת יהודי הארצות הכבושות, כולל הזמן שבו בוצעה המדיניות האנטי יהודית בכל מקום.

שאלה 10:

לאחר מלחמת העולם השנייה נאלצו ניצולי השואה להיאבק על שיקומם וחירותם.
הצג שתי דוגמאות למאמצי השיקום של ניצולי השואה במחנות העקורים.
הצג שני קשיים בתהליך ההעפלה של ניצולי השואה לארץ ישראל.

מטלות השאלה:

הצגת שתי דוגמאות למאמצים לשקם את הניצולים בתוך מחנות העקורים.
הצגת שני קשיים בתהליך ההעפלה לא"י.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע:

התלמיד צריך לדעת דוגמאות לפעולות במחנות העקורים.
 התלמיד צריך לדעת קשיים בתהליך ההעפלה לאחר מלחמת העולם השנייה.

מיומנויות:

התלמיד צריך לדעת ציר זמן.

פיצוח שאלה- התלמיד צריך להבין את השאלה המתייחסת לניסיונות שיקום במחנות העקורים ולקשיים בהעפלה.

תשובות אפשריות לשאלה:

הצג דוגמאות לניסיונות השיקום של ניצולי השואה במחנות העקורים

- הודפסו עיתונים ביידיש.
- פותחו חיי תרבות.
- הועלו הצגות תיאטרון.
- חזרה לחיים הדתיים של לפני המלחמה / השיגו תשמישי קדושה כמו ספרי תורה ומזוזות.
- חתונות / לידות.
- נבחרו ועדים שאחראים על תחומים שונים בחיי המחנה.
- הוקמה מערכת חינוך בעיקר לילדים ולנוער / השלמת פערים.
- לימוד עברית.
- פעילות שליחים של היישוב מארץ-ישראל ואנשי הבריגדה.
- פעילות של ארגונים יהודים מארה"ב.
- הכשרה מקצועית.
- הקמת מערכת עזרה הדדית.
- ניסיון לאיתור ילדים במזורים/בתי גויים, והבאתם למחנות עקורים.

הצג קשיים בתהליך ההעפלה של ניצולי השואה לארץ-ישראל [שני קשיים]

העולים היו צריכים להגיע אל חוף שממנו יכלו להפליג לארץ-ישראל. כדי להגיע לחוף הם נאלצו לעבור מסע קשה כדי לחמוק מן השלטונות הצבאיים האמריקניים.

-מספר היהודים שרצו לעלות לארץ-ישראל היה גדול בהרבה מיכולת הקיבול של האוניות, והן יצאו עמוסות בנוסעים בצפיפות קשה.
 -אמצעי התחבורה היו מעטים.
 -המצב הטכני של האוניות היה בדרך כלל ירוד / לא היה ערוך להכיל את המוני הפליטים.
 -הבריטים ניסו לבלום את ההעפלה כבר ביציאת האוניות מאירופה / הבריטים נאבקו בכל האמצעים כדי לעצור את היהודים לפני ירידתם לחופי ארץ-ישראל.
 -הבריטים כלאו את המעפילים במחנות מעצר בארץ / בקפריסין / החזירו ספינות לארצות מוצא.

שימו לב

היו תלמידים שענו על קשיים במחנות עקורים ולא על מאמצי שיקום.
 השאלה ביקשה דוגמא למאמצי שיקום. היו תלמידים שכתבו בצורה כללית על שיקום ולא הביאו דוגמאות.
 היו תלמידים שכתבו על קשיים בקליטה ולא בהעפלה.
 היו תלמידים שכתבו על קשיים בהעפלה תוך כדי השואה ולא לאחריה.

המלצות למורה

מאחר ונושא ההעפלה חוזר בחומר בתקופות שונות, חשוב שבסיום הנושא המורה ילמד את ההעפלה על רצף ציר הזמן בתקופות השונות כדי שתלמידים לא יתבלבלו בין ההעפלה בתקופות השונות.
 חשוב להסביר לתלמידים כי דוגמא זה דבר ספציפי ולא כללי.
 חשוב לתרגל עם התלמידים שאלות שמבקשות דוגמא בניגוד לשאלות המבקשות רעיון / תיאור מצב כללי.

שאלה 11:

על פי הקטע, ציין מהו הרגש שבא לידי ביטוי בדבריו של מנחם בגין בנוגע להצהרת העצמאות, **והסבר** מדוע חש כך.

על פי מה שלמדת, הסבר סיבה אחת להתנגדות של אישים שונים ביישוב, ובהם זאב ז'בוטינסקי להצעת החלוקה של ועדת פיל (1937).

הסבר כיצד השפיעה התנגדות זו על תפיסתו של מנחם בגין, כפי שהיא באה לידי ביטוי בנאומו. **בסס** דבריך על הכתוב.

מטלות השאלה:

ציין הרגש של מנחם בגין מהכרזת העצמאות. יש לתת סיבה לרגש זה.
הצגת סיבה מהחומר להתנגדות להצעת החלוקה.
הסבר כיצד התנגדות זו השפיעה על תפיסתו של מנחם בגין ויש להראות זאת מתוך הטקסט.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע:

התלמיד צריך לדעת על המצב בארץ לפני הכרזת העצמאות.
 התלמיד צריך לדעת על הוויכוח סביב תכנית החלוקה.

מיומנויות:

התלמיד צריך להבין את הטקסט ולזהות בטקסט רגש שלא כתוב.
 התלמיד צריך להבין סיבה ותוצאה.
 התלמיד צריך להבין מהטקסט את הרעיון המרכזי ואת ההקשר ההיסטורי.

תשובות אפשריות:**ציין מהו הרגש שבא לידי ביטוי בדבריו של בגין בנוגע להכרזת העצמאות**

- שמחה / תחושת הודיה / התרגשות / הכרת הטוב / התלהבות / שמחה חלקית.
 הסבר מדוע הרגיש כך — משום שקמה מדינת ישראל / משום שהבריטים יצאו מארץ-ישראל
על פי מה שלמדת, הסבר סיבה להתנגדות של אישים שונים להצעת החלוקה של ועדת פיל (1937)
 -גבולות הארץ כפי שנקבעו בוועדת פיל אינם מאפשרים לקלוט מיליוני פליטים יהודים ממזרח אירופה.
 — גבולות הארץ כפי שנקבעו בהצעת החלוקה אינם בני הגנה / האזורים ההרריים בשליטה ערבית.
 — המדינה היהודית לא כוללת את ירושלים / המקומות הקדושים.
 — היהודים יצטרכו לוותר על חלקים נרחבים מארץ-ישראל לפי הצעת החלוקה. / העם היהודי צריך לשבת בכל ארץ-ישראל ולא להסתפק רק בחלק ממנה.
 — הצעת הוועדה סותרת את הצהרת בלפור.
 — תכנית החלוקה תיצור חומה של זרות בין העם היהודי ובין עם הערבי. (השומר הצעיר)

הסבר כיצד השפיעה התנגדות זו על תפיסתו של בגין

בהשפעת המתנגדים להצעת החלוקה של פיל (1937), טען שהקמת המדינה היא רק השלב הראשון בדרך לשחרור כל חלקי המולדת.

שימו לב:

- תלמידים התקשו בזיהוי רגשות מהטקסט.
 תלמידים התקשו לקשר בין ההתנגדות לחלוקה לבין עמדת בגין.
 תלמידים התקשו לבסס את עמדת בגין מהכתוב.
 תלמידים לא ענו על כול סעיפי השאלה.

המלצות למורה:

- חשוב לתרגל עם תלמידים קטעי מקור לא ידועים ופיצוח שאלות על הקטע, כדי שלא יפסידו נקודות על חלקי שאלות.
 חשוב לתרגל עם תלמידים שימוש במילות שאלה.
 חשוב לתרגל עם תלמידים שאלות הסבר המבקשות לקשר בין אירועים.
 חשוב להתייחס לא רק לעובדות אלא גם לרגשות סביב אירועים היסטוריים.

שאלה 12:

על פי מה שלמדת, **הצג** דוגמא אחת ליחסים רעועים בין ארגון האצ"ל שבראשו עמד מנחם בגין לבין הנהגת היישוב היהודי בתקופת המנדט.
על פי הקטע **הסבר** את התפנית שחלה בעמדתו של בגין כלפי ההנהגה היהודית בא"י.

מטלות השאלה:

הצגת דוגמא המבטאת מאבקים בין האצ"ל להנהגת היישוב.
הסבר לשינוי בעמדת בגין כלפי הנהגת היישוב.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע: הכרת סיפור המחותרות בתקופת המנדט.
מיומנויות: הבנת ציר הזמן של הנהגת היישוב והבחנה בין יחסי אצ"ל והנהגת היישוב בתקופות השונות.
ניתוח מקור הבנה - כיצד דבר אחד גרם לדבר שני.

תשובות אפשריות:

הצג דוגמא המשקפת את היחסים הרעועים בין ארגון האצ"ל ובין הנהגת היישוב היהודי בתקופת המנדט.
— הוויכוח "הבלגה מול תגובה" על רקע מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט.
— הסזון: אנשי ההגנה רדפו אחר אנשי האצ"ל (לאחר שב-1944 חזר האצ"ל למאבק הצבאי נגד הבריטים).
— פירוק תנועת המרי העברי: על רקע פיצוץ מלון המלך דוד בידי האצ"ל, הוחלט בהנהגת היישוב לפרק את תנועת המרי העברי/ להפסיק את שיתוף הפעולה עם האצ"ל.
— הוויכוח "מאבק צמוד" לעומת "מאבק רצוף" יצר קרע ביישוב. מצד אחד דגלה הנהגת היישוב/ ההגנה במאבק שצמוד לתחומים שנפגעו ממדיניות הספר הלבן/ העפלה בלתי לגלית והתיישבות. מצד אחר דגל האצ"ל (והלח"י) במאבק שאינו מוגבל בזמן או בתחום פעילות.

הסבר את התפנית שחלה בעמדה של בגין כלפי ההנהגה היהודית בארץ-ישראל
יש לכבד / לקבל את ההנהגה / לפרק את המחותרת, כי מדובר במדינה עברית עצמאית.
המדינה תהיה נתונה בסכנה ומלחמה, לכן צריך להשקיע מאמצים משותפים.

שימו לב:

תלמידים טעו בציר הזמן וכתבו על אלטלנה שלא הייתה בתקופת המנדט.
תלמידים כתבו בכלליות ולא נתנו דוגמא ליחסים
היו תלמידים שכתבו על תנועת המרי שלא מבטאת מאבק אלא שיתוף.
תלמידים לא הסבירו את התפנית אלא רק ציינו אותה.

המלצות למורה:

לתרגל כתיבת תשובות כאשר המטלה היא "הסבר".
הפנמת הכלל אצל התלמידים שדוגמא זה הצגת אירוע / עובדה ולא רעיון כללי.
הכרת מושגי התקופה ואירועי התקופה.
תרגול התמצאות בציר הזמן.

שאלה 13:

בנאומו תמך בגין בטיפוח יחסי ידידות בין ישראל ובין ברית המועצות, בין השאר בזכות תמיכת ברית המועצות בהחלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר.
 על פי מה שלמדת, הצג נימוק אחד שהביא נציג ברית המועצות אנדרי גרומיקו לתמיכת ארצו בהחלטת האו"ם, והצג את האינטרס של ברית המועצות לתמוך בהקמת מדינת ישראל.
 על פי הקטע, הצג סיבה אחת נוספת לתמיכתו של בגין ביחסי ידידות בין ברית המועצות ובין ישראל.

דרישות השאלה:

הצגת נימוק לתמיכת ברת המועצות בהצעת החלוקה.
הצגת האינטרס של ברית המועצות בתמיכה בהצעת החלוקה.
הצגת סיבה ליחסי הידידות בין בגין לברית המועצות.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע:

תלמיד צריך לדעת את תכנית החלוקה ואת עמדת ברית המועצות בנושא.
 תלמיד צריך להבין מה האינטרס מאחורי תמיכת ברה"מ.

מיומנויות:

תלמיד צריך לדעת להבדיל בין אינטרס להצהרה ונימוק.
 תלמיד צריך לדעת לקרוא מקור מילולי ולמצוא בו רעיון מרכזי.

תשובות אפשריות:

הצג נימוק שהביא נציג ברית המועצות לתמיכת ארצו בהחלטת האו"ם

— סבלם של היהודים בשואה

— הקשר ההיסטורי של היהודים לארץ-ישראל.

הצג את האינטרס של ברית המועצות

— להשיג דריסת רגל במזרח התיכון.

— החלשת ארצות הברית באמצעות סילוק בריטניה מן האזור.

הצג סיבה נוספת לתמיכה של בגין בכינון יחסי ידידות עם ברית המועצות

צבא ברית המועצות הציל מאות אלפי יהודים מן הנאצים בתקופת מלחמת העולם השנייה. / "הצבא הרוסי המנצח הציל מאות אלפי יהודים מציפורניהן של חיות הטרף הנאציות".

שימו לב:

תלמידים צריכים ללמוד להבדיל בין סיבה לאינטרס.

פרק רביעי

שאלה 14

לפניך רשימה של אישים ששילבו בתפיסותיהם מסורת וחידוש: משה מנדלסון, הרב יהודה אלקלעי, הרב צבי הירש קלישר, הרב יחיא קאפח, הראי"ה קוק.
 בחר באחד מן האישים האלה, **והצג** את הרקע ההיסטורי שהניע אותו לשלב חידושים בתפיסותיו.
הצג פעולה אחת שעשה האיש כדי לקדם את תפיסותיו.
ציין מסר או ערך שאתה לומד ממורשתו של האיש. **נמק** את דעתך.

דרישות השאלה:

הצגת הרקע ההיסטורי שהניע את אחד מן האישים שבחר לשלב חידושים בתפיסותיו.
הצגת פעולה אחת שהאיש עשה כדי לקדם את תפיסותיו.
ציין מסר או ערך שהתלמיד לומד ממורשתו של האיש והנמקת דעתו.

מה נדרש מן התלמיד?

ידע:

הכרת הדמות שהוא בחר.
 הכרת הרקע ההיסטורי לפעולתו של האיש והכרת הפעולות שעשה.

מיומנויות:

בחירה מושכלת- חשוב להדריך את התלמיד, לחשוב רגע לפני שהוא מחליט ובוחר, מהי הדמות שמכיר/ זוכר טוב יותר.
 כתיבת רקע היסטורי - חשוב להבהיר לתלמידים את המושג **רקע** למרות שנראה פשוט כל כך, רקע- אירועים שקדמו והובילו את האיש לשלב חידושים בתפיסותיו.
 בהצגת הרקע יש להתייחס לשאלות הבאות: מה קרה? מתי התרחש והיכן?
 ערך- תלמיד צריך לדעת מה זה ערך ולדעת לנמק כיצד הערך קשור לדמות.
 חיבור אישי- תלמיד צריך ללמוד לבחור על פי עולמו הפנימי.

תשובות אפשריות:

בחר באחד האישים,

משה מנדלסון

הצג את הרקע ההיסטורי שהניע את מנדלסון בחידושו

— התפשטות ערכי הנאורות בחברה האירופית / התפשטות ערכי הסובלנות הדתית / ראשית החילון ושינוי במעמד היהודים / תנועת ההשכלה.

הצג פעולה שעשה האיש כדי לקדם את תפיסותיו

—(מפעל הביאור) תרגום התורה / תהלים / שיר השירים / קהלת לגרמנית, עם פירוש המבוסס על פרשנות יהודית / מדרשי חז"ל.

— מפגשים / פולמוסים עם נוצרים (מלומדים וכמרים).

— לימוד שפות / ספרות גרמנית.

מסר / ערך, שאפשר ללמוד ממורשתו ונימוק

— אפשר להמשיך להקפיד על קיום תורה / מצוות על אף ההשתלבות בעולם המודרני, על רקע הדוגמה האישית שהוא נתן.

— חשיבות לימודי חול יחד עם לימודי קודש, על רקע הדוגמה האישית שנתן / משום שבהשראתו נפתחו בהמשך בתי ספר ששילבו לימודים אלה.

— חשיבות חינוך הבנות, משום שבהשראתו נפתחו בתי ספר לבנות.

— השילוב בין תרבויות זרות ובין הדת הוא בעייתי, שכן ממשיכי דרכו (ובניו) של מנדלסון התנכרו לדת.

— פלורליזם, כי ינק גם מהמורשת היהודית וגם מערכי הנאורות.

[הערה: ניתן לקבל ערכים נוספים.]

הרב יהודה אלקלעיהרקע ההיסטורי

— התפתחות הרעיונות הלאומיים באירופה.

— הרפורמים זונחים את הרעיון של שיבת ציון.

— השפעת האנטישמיות על חיי היהודים באירופה.

— מתן אמנציפציה ליהודים.

פעולה אחת

— פרסום החיבור "מנחת יהודה" בו קרא ליישב את ארץ-ישראל.

— ניסיון להקים מסגרת ארגונית לאיסוף כספים להתיישבות בארץ-ישראל.

— פרסום הספר "עולה לה" שכלל תכניות מפורטות להקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל.

— עלייה לארץ כדי לתת דוגמה אישית.

— הצעה לפנות למעצמות.

— כינוס אסיפת זקנים.

מסר/ערך שאפשר ללמוד

— אפשר לצקת רעיונות חדשים בתוך אמונות / ערכים מסורתיים, כפי שרואים בשלב של "הגאולה הטבעית". / חשיבות פרסום דעתו וקידום רעיונות בדרך מעשית.

— נחישות/אומץ, בגלל המוכנות להאבק למען רעיונות חדשים / בלתי מוכרים.

הרב צבי הירש קלישרהרקע ההיסטורי

-התפתחות הרעיונות הלאומיים באירופה.

-הרפורמים זונחים את הרעיון של שיבת ציון.

-השפעת האנטישמיות על חיי היהודים באירופה.

-מתן אמנציפציה ליהודים.

פעולה אחת

-פרסום החיבור "דרישת ציון" שקרא לעלייה לארץ-ישראל / להקמת מושבות חקלאיות / לחידוש עבודת הקורבנות.

-ניסיון לרתום יהודים עשירים ובעלי מעמד פוליטי להגשמת חזונו בארץ-ישראל.

-עמד בראש חברה ליישוב ארץ-ישראל.

מסר/ערך שאפשר ללמוד

- אפשר לצקת רעיונות חדשים לתוך אמונות / ערכים מסורתיים, כפי שרואים במשנתו בנוגע לשל"ה – "הגאולה הטבעית".
- נחישות/אומץ, בגלל המוכנות להיאבק למען רעיונות חדשים / בלתי מוכרים.

הרב יחיא קפאחהרקע ההיסטורי

נוסעים יהודים שהגיעו לתימן הביאו עימם את רעיונות השכלה, ואלה התחברו לשיטתו המחשבתית של הרמב"ם / הרצון שהיהודים יאמצו את המודרנה שהחלה לחדור לתימן משום שהאמין שהמודרנה מתחברת למסורת תימנית קדומה: לימוד תורה ללא יסודות מיסטיים.

פעולה אחת

- ניהל בית ספר יהודי שהקימו השלטונות העות'מאניים, שהיה מודרני בחלוקה לפי גיל / הלימודים כללו גם טורקית / הלבוש היה מודרני.
- התנגד ללימודי קבלה.
- פסק בהתאם לרמב"ם.
- קרא לחזור לנוסח התפילה המקורי של יהודי תימן.
- התנגד למנהג התימני להחזיר את השולחן לברכת המזון.

מסר/ערך שאפשר ללמוד

- אפשר לשלב בין אורח חיים דתי ובין חלק מפיתוחי המודרנה.
- אומץ/נחישות, בגלל המוכנות להיאבק למען רעיונות שנתפסו כחדשים בחברה.

הרב קוקהרקע ההיסטורי

- תהליך החילון בארץ-ישראל, שהתגבר עם הגעת צעירי העלייה השנייה (שאימצו אידאולוגיה סוציאליסטית).
- מינוי רבנים ביישוב החדש כחלק מהמאבק על אופי היישוב בארץ.
- מתיחות בין היישוב הישן ליישוב החדש לארץ.
- פעולה אחת שעשה האיש כדי לקדם את תפיסותיו
- מסע הרבנים, שכלל רבנים מן היישוב הישן, במושבות של היישוב החדש.
- בנה תשתית דתית של יפו המתחדשת.
- עמד בראש בית הדין ביפו (ניסה להתמודד עם הפלגנות ביישוב באשכנזי בעיר).
- עסק בהקמת מערכת דתית ביפו ובמושבות.
- פרסם מאמרים.
- לימד שיעורים.
- השתתף באירועים/טקסים שקיים היישוב החדש.
- היה מעורב בשאלות ביטחוניות שהטרידו את היישוב.

מסר שאפשר ללמוד

- מתן כבוד / מציאת הטוב, גם אצל אנשים שתפיסתם האידאולוגית שונה / דתי, כפי שרואים מעמדתו החיובית כלפי החלוצים.

—עמידה נחושה / בלתי מתפשרת, על עקרונות / אידאולוגיה, כפי שאפשר לראות מעמדתו הביקורתית של הרב קוק כלפי החלוצים / מניסיונו לקרב את החלוצים לשמירת מצוות.

שימו לב!

שאלת 'לב לדעת' מתייחסות לערכיו, עמדותיו ורגשותיו של התלמיד. היא פונה לרגש של התלמיד ולאמירה האישית שלו, אבל הוא מחויב לחבר את הרגשתו עם אירועים מהתקופה ההיסטורית שעליה נשאל. תלמידים כתבו על הדמות עצמה במקום רקע היסטורי.

המלצה למורה:

לתרגל עם תלמידים שאלות 'לב לדעת' בהם התלמידים מתבקשים לבחור בין אפשרויות שונות. לתרגל עם התלמידים את חיבור הרגש לעובדות ההיסטוריות. לתרגל עם התלמידים כתיבת רקע היסטורי.

שאלה 15

ב-12 במאי 1948, התנהל ביוזמתו של דוד בן גוריון דיון סוער במנהלת העם בשאלה אם להכריז על מדינה יהודית עצמאית מיד עם סיום השלטון הבריטי בארץ-ישראל או אם לדחות את ההכרזה למועד מאוחר יותר. **הסבר** את העמדה של המתנגדים להכרזת העצמאות מיד עם סיום השלטון הבריטי בארץ-ישראל. **ציין** מה הייתה ההחלטה הסופית שהתקבלה ברוב קולות בדיון זה. לו היית חבר במנהלת העם באותה התקופה, **מה** היית חושב על האופן שניהל בן גוריון את הדיון? **נמק** את תשובתך.

דרישות השאלה:

הסבר העמדה של המתנגדים להכרזת העצמאות מיד עם סיום השלטון הבריטי בא"י. **ציין** ההחלטה הסופית שהתקבלה בדיון זה. התלמיד צריך לומר מה דעתו האישית בנוגע לאופן ניהול הדיון על ידי בן גוריון ולנמק את תשובתו.

מה נדרש מן התלמיד:

ידע

הכרזת העצמאות - נימוקים נגד הכרזת העצמאות מיד עם סיום השלטון הבריטי בא"י. הדיון בנוגע להכרזת העצמאות וההחלטה שהתקבלה.

מיומנויות:

גיבוש עמדה והצגת נימוק - תלמיד צריך לדעת להציג את עמדתו בנוגע לאופן ניהול הדיון ולנמק את עמדתו. חיבור אישי - תלמיד צריך ללמוד לבחור עפ"י עולמו הפנימי.

תשובות אפשריות:**הסבר את העמדה של המתנגדים להכרזת העצמאות**

- היישוב היהודי בארץ לא ערוך למלחמה כי אין לו נשק / כוחות אוויר / משוריינים.
- חשש/איום, מהתערבות צבאות ערב במלחמה כי היישוב היהודי עדיין אינו ערוך לכך.
- ארה"ב משכה את תמיכתה בתוכנית החלוקה / הציעה להקים בארץ-ישראל משטר נאמנות של האו"ם ולכן לא יהיה מי שיגן על המדינה שתקום אם נפסיד את התמיכה של ארה"ב.

ציין מה הייתה ההחלטה הסופית שהתקבלה

- הקמה מיידית של מדינה עצמאית בארץ-ישראל / ההכרזה על העצמאות של מדינת ישראל (ביום שישי ה-14 במאי 1948), לפני העזיבה של הבריטים.
- לו היית חבר במנהלת העם, מה היית חושב על התנהלותו של בן גוריון באותו דיון? נמק.
- התנהגות מעוררת הערכה, משום שבן גוריון הזמין אנשי שטח לבוא ולהעיד, על אף שחלק מן המידע שמסרו היה יכול להטות את הכף נגד עמדתו.
- התנהגות מעוררת הערכה, משום שפתח את הנושא לדיון/להצבעה במקום לקבל החלטה בעצמו.
- גילה מנהיגות משום שדחף להכריע בעד הקמת המדינה (על אף הסיכונים) / בעד הנושא שהאמין בו.
- התנהגות בעייתית / לקיחת סיכון, משום שדחף לקבל החלטה שהייתה יכולה להוביל לחורבן של היישוב היהודי בארץ.
- התנהגות בעייתית כיוון שלחץ על משתתפי הדיון להצביע דווקא לטובת העמדה שהאמין בה.

שימו לב!

- בשאלה זו יש ארבע דרישות: נימוק המתנגדים להכרזת העצמאות במועד זה, ההחלטה הסופית שהתקבלה בדיון, עמדה אישית בנוגע לאופן ניהול הדיון ונימוק העמדה.
- תלמידים כתבו את דעתם בנוגע להחלטה שהתקבלה ולא על אופן ניהול הדיון כפי שהתבקשו בשאלה.

המלצה למורה:

- לתרגל עם תלמידים שאלות שיש בהם מספר הוראות כדי שילמדו לפצח תשובה בצורה נכונה מבלי לאבד נקודות.
- לתרגל עם התלמידים לשים לב למה שהתבקשו לענות בשאלה.